

I den nya samlingen *Om hösten* (Bonniers) har Gunnar Ekelöfs diktning en starkare prägel av fullbordan än tidigare. Den är tröttare och mindre genomförd konstfull, också direktare, avklädd en del av den sofistikerade dialektiken. Den visar samtidigt en allt tydligare kontinuitet, fragment fogas samman till en helhet, dikt efter dikt sätts in på sin läksom på förhand givna plats, ofta med variationer över samma motiv, upprepade formuleringsförsök riktade mot samma centrala upplevelser. Sena dikter böjer sig mot sin upprinnelse i tidiga utkast, och Ekelöf kan med Eliot säga: "Mitt slut är i min början".

Den nya boken vittnar således om ett diktärode, en diktargärning som allt mer sluter sig och fullkomnar sig inom sina egna, klart bestämda gränser. Förnyelsen framträder inte längre i tillförseln av nya upplevelser utan i den fortsatta bearbetningen och genomträngningen av de gamla. Ekelöfs nuvarande diktning har några beröringspunkter med Bertil Malmbergs senaste diktböcker med deras häftiga förkortningsteknik och avskalade rannsakan, men den rymmer inte samma överrumplande nedslag i oförbrukade intryck och känslöbildningar.

Ekelöfs ödmjukhet och resignation har tidigare haft en inte helt tilltalande sida av hemlig överlägsenhet och självtillräcklighet. Han har satt för mycket stolthet i sin ohjälplighet, trotsigt garderat det ensamma, udda och själsaristokratiskt avvikande hos sig själv. Han har kunnat kokettera med sin enstörighet och alltför målmedvetet spelat sin roll som den utstötta. Det virtuosa omvändandet och omvändandet av alla frågeställningar har också ibland kunnat te sig som självändamål, ett upphävande av alla begrepp för själva den svindande effektens skull.

"Om hösten" offerar obetydligt åt sådant. Där råder en fastare besinnning, ett pålitligare livsläge, en klarsyn och obarmhärtighet som mindre riktar sig mot världen och livet än mot diktarer själv. Ekelöf har aldrig varit mera allvarlig och mera gripande, utan att det därför känns som resultatet av en specifik ansträngning. Det är något som kommit till honom, något han vunnit.

Ekelöfs tekniska raffinering är inte mindre än tidigare, men sparsammare använt och inte så iögonfallande (vilket här inte ska beklagas). Hur han arbetar fram sina kontrastverkningar och omtagningar kan man studera i en rad nya versioner av tidigare dikter. Genom ofta obetydliga men sinnrika omgrupperingar kan han avvinnna materialet en ny och oförutsedd verkan.

I den något automatiskt präglade diktsviten "Nedtecknat 1932" återfinns man de väsentliga inslagen i den stora dikten

"Röster under jorden" (som man i något avvikande form kunde läsa i en tidskrift för några år sen, då under titeln "Djävulspredikan"). I de tidiga utkasterna är det sent på jorden, med sömnlöshet och stocknade drömmar, en ungdomligt naken förtvivlan, en längtan efter liv tillsammans med pärlor och snäckor. Vad som där är fragment och ansatser har i den slutliga dikten byggts upp till en mäktig, dramatisk komposition. Barnet vid svarta tavlan dröjer kvar som något övervunnet, övertonande i handen som smeker en sten och anar en fågel som sover i stenen (en mångtydig nyckelsymbol för innesluten längtan, för sexuell

Gunnar Ekelöf.

Höstlig Ekelöf

Av ARTUR LUNDKVIST

oförblöthet, för en geologiskt skådad försteningprocess kring livets fenomen). Jagets ångest växer ut till kosmiska mått, blir en vistelse i avgrundens hus, där febern brinner och natten stiger likt ett hav av vältörande mörker och oerhört, kvävande tryck. Det är en skakande dikt, utsträckt mellan hjälplöst fågelflyddrande flykt och död sten, mellan vild hjärtklappning och isande förämling. Motivförskjutningarna, innebördsbildningen sammanhålls där på ett beundransvärt sätt av ett skeende, en stigande spänning, en allt mer sammanfattande betydelse.

Av ringare intresse är de tidiga varianterna av några elegier i "Dedikation" och de abstrakt hållna prosadiktarna, som har ett tycke av preciosa stilövningar, med mörkret och tystnaden som faller gång på gång och ljudet av de egna stegen som ständigt avlägsnar sig. Vid några tillfällen låter Ekelöf även fresta sig till ganska rutinmässiga omtagningar av typen: "Adel den vita halsens starka krökning / Ädel den starka halsens vita krökning."

Konsten att komponera en diktsamling hör ju till Ekelöfs mest uppdrivna färdigheter. Denna gång grupperar han sina dikter mellan ett stycke drömd verklighet och en verklig dröm: en inledande, just livsförsonlig "bukolisk sång" och en avslutande mardrömsmålning av ohygglig effekt. Mittpartiet (mer än halva boken) framför "Dikter vid skilda tillfällen" i oavbruten följd, som i en lyrisk dagbok, där dikter som ofta bara är anslag eller inte riktigt utarbetats stöder varandra och tillsammans når en verkan som de inte skulle ha haft var för sig. De snabba växlingarna, de motivistiska omspelningarna, själva den kompakta grupperingen ger detta parti en viss lockande sväröverskådlighet. Men där märks också tröttheten tyd-

ligast, en tilltagande olust att fullfölja och fullborda.

I många av dessa kortare dikter talar en intensiv längtan efter att störta, befrias, bli en annan eller någonting annat, och likaså en sorg över livets förlorade möjligheter, det ohjälpligt försummade. "Oss kan ingen befria från / vad livet och stunden kunde ha gett." Sitt enslingsdrag, sitt undflyende förklarar diktarer i raderua: "Den är skygg som vill vara en annan / Den är skygg som vill vara allt." Han är således resultat av ett möte mellan måttlöshet och otillräcklighet. Utvägen finner han i ett paradoxalt utanför: "En gång skrek jag för mig själv: Jag vill inte dö! / Jag vill inte dö! Och jag kan inte leva! Men det var längesen. / Nu har jag hunnit fatt mitt ord och kan slå det tillbaka: / Jag vill dö. Alltså kan jag leva. Utanför."

Till sådana självanalytiska passager ansluter sig den fristående dikten "En ros från Allmog", som är en av samlingsverkets viktigaste. Den är energiskt och fantasifullt gestaltad, med underfundig växelverkan mellan yttre scen och inre problem. Folkparkens dansbana avtecknar sig mot havsbakgrund i sommarnatten, en glittrande yta "som följer djupen, liv som andas / under den tunna ytan, natten sidan / med ingenting under". De ungas sökande efter varandra leder över till svårigheten för människa att möta människa. För diktarer skulle dessutom det uppnådda innebära det förlorade, "vinna vore mista", och han skulle bli underkastad "tvånget att älska för att våga äga". Hindret består främst i hans egen klivenhet: "Kvaid mellan ensamheter: den från havet / som är en inre ensamhet, och den bland människor / som är en yttre sliten mellan hästar! / Och väljer jag den ena för den andra / bryter de ner mig skoningslöst, försätter mig / till denna tredje

ensamhet, som är en öken / av dvala." Och ett "Envoi" (med obetydliga förändringar överflyttat från "Non Serviam") summerar: "Somligas väsen är: vara. Andras: att vara förutan."

Oppnare och tydligare kan en diktarers fördömlise knappast biktas: hans ohjälpliga konflikt mellan yttre och inre upplevelse, hans oförmåga att tillägna sig det omedelbart verkliga, hans besvikelse inför den eviga dansserkan som inte kan fångas och ägas. Ändå har han ögonblick, som i inledningsdikten, då han förnimer lyckan i att vara till, delaktigheten i den livsprocess som försiggår överallt. I denna värld av stort och smått där "alla ger av sitt liv åt alla". Men det svarta motdraget kommer i slutdikten "om människan som atrådde liv / som gick den långa omvägen / och som fann ett lik". I en dröm blir han torterad och fladd som ett djur, men känner mindre smärta än "vämjelse, fördömlise". Han ser sin egen förtelse: "Som resterna i fatet, som avskräde: på gatan / så skall han förtäras / och hans ande skall varken kallas hans eller ande / ty vårdarna på muren tillåta det icke." Hårdare kan ingen döma sig själv. Alltför hårt, i ett utslag av förtvivlan, nära vanvettets gräns: alltså en måttstock för denna förtvivlans styrka.

Gunnar Ekelöfs lyrik är nu som förr egendomligt bruten mellan abstrakt och konkret: därav får den sitt spektrala skimmer. Det sinnliga skjuter fram ur sin instängdhet: som en slickande tunga, som havstulpanens lilla trevande hand. Försteningen omsluter en levande fågel, ett bultande hjärta, en blodhet lidelse. Det finns torra i denna diktning, öde land, sterilitet: men det är på samma gång förutsättningen för kallspårens och fruktbarhetens plötsliga, överväldigande verkan. Ur sådana kontraster, liksom ur sina inre motsättningar, vet Ekelöf att ta ut det yttersta som konstnär. Också i det avseendet är han mycket mera lik Eliot än man från början trott.

Ekelöf är ju fri från Eliots dogmatik, men också han betala med större ångest, djupare förtvivlan. Båda diktarerna pinas av liklukten i tillvaron, båda plågas av fördämda krafter som kommer Ångesten att stiga i helvetesvisioner, båda ser världen som fördoelse, med kringströdda ruiner av det förlutnas sköna drömmar. Hos dem båda böjer sig hoppet mot barndomens gåtfulla ovetenhet, mot dödens försoning, mot själens befrielse. Men hos Ekelöf är det inte en regelrätt frälsningslära, utan ett symbol-system som medger många tolkningar och rymmer olika möjligheter. Jämförelsen utfaller följaktligen till hans fördel. Det står ännu klarare efter hans nya, höstligt inbärgande och överblickande diktbok.